

PONAVLJANJE NA POČETKU ŠKOLSKE GODINE

Govor – Rečenica – Riječ – Glas/Slovo

Paunaš (čitanka str. 16)

Pošao sam u četvrti razred. Bila je suha, žuta, zrela, prašnjava jesen. Čitavog ljeta nisam se rastajao od pračke, pa mi je i kasnije, stručno smotana, uvijek bila u džepu. Jednog poslijepodneva Siga i Gricko dočekaše me pred školom. Tražili su, u ime jačega, da predam pračku. Anica s plavim pletenicama i očima, plavim kao razlićak, Anica koja je imala crvenu haljinu s bijelim točkicama, Anica koja je uostalom bila najljepša djevojčica na svijetu, ta Anica je rekla:

– Ne daj pračku!

I nisam dao. Srušili su me, poderali čitanku i razbili mi nos.

Tito Bilopavlović

Ispričajte što je dalje bilo.

Pročitajte rečenicu.

Anica s očima plavim kao razlićak, bila je najljepša djevojčica na svijetu. Što te riječi kazuju?

Djevojčica koju zovu Anica s očima plavim kao razlićak, bila je najljepša djevojčica na svijetu.

Tim riječima izrečena je jedna misao. Izrečena je cjelovita obavijest. To je rečenica.

REČENICA JE SKUP RIJEČI (ILI JEDNA RIJEČ) KOJOM SE IZRIČE
CJELOVITA OBAVIJEST.

Rečenica je riječima izražena misao. Rečenica se sastoji od riječi.
/Anica/ /s/ /očima/ /plavim/ /kao/ /različak/, /bila/ /je/ /najljepša/ /djevoj-
čica/ /na/ /svijetu/.

RIJEČ JE SKUP GLASOVA, ILI SAMO JEDAN GLAS,
KOJI IMA NEKO ZNAČENJE.

Riječ različak, biljka je tamnoplava cvijeta koja raste u žitu.
Ako iste glasove poredamo drukčije, npr. zčalirak, nismo dobili novu riječ,
jer takav skup glasova u hrvatskome jeziku ništa ne znači.
Izgovorite naglas riječ *različak*.
Od kojih se glasova sastoji ta riječ?
Glasove pišemo slovima.

SLOVO JE PISANI ZNAK ZA GLAS.

r - a - z - l - i - č - a - k

GLAS JE NAJMANJI DIO (ODSJEČAK) IZGOVORENE RIJEČI.

Glas čujemo, slovo vidimo. Hrvatski se jezik služi latinicom.
Hrvatska latinica ima 30 slova, a njihov ustaljeni redoslijed naziva se **abeceda**.

Ponovite abecedu!

Postoje tiskana i pisana slova.

Tiskana slova (velika i mala): Aa Bb Cc...

Pisana slova (velika i mala): *Aa Bb Cc ...*

Napiši u bilježnicu abecedu po sjećanju. Zaokruži samoglasnike.

Riječ se može raščlaniti na slogove:

raz-li-čak

Slog je najmanja izgovorna jedinica.

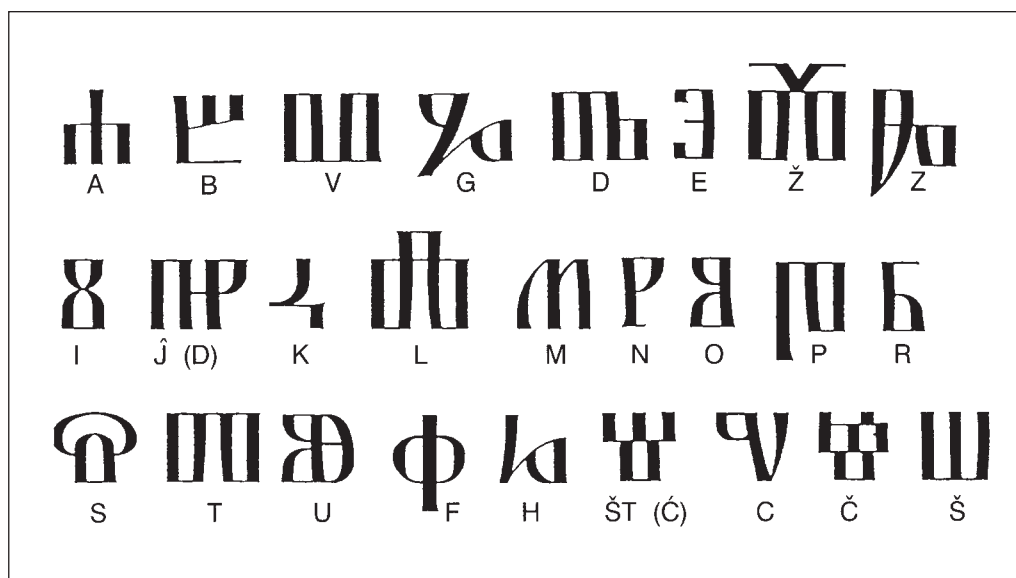
RIJEČ IMA TOLIKO SLOGOVA KOLIKO JE U NJOJ
SAMOGLASNIKA.

Kada su Hrvati došli u svoju domovinu (u 7. stoljeću), susreli su se s latinskim jezikom i latinicom – pismom toga jezika. Međutim, prije nego što je latinica postala pismo i hrvatskoga jezika, Hrvati su se služili glagoljicom, pismom koje je nastalo u drugoj polovici 9. stoljeća.

Sačuvano je više starih spomenika pisanih glagoljicom na hrvatskome jeziku, a najpoznatija je Bašćanska ploča s otoka Krka (stara je oko 900 godina).

Glagoljicom je tiskana i prva hrvatska knjiga: MISAL (1483.)

Glagoljica:

Hrvati su se u prošlosti služili i jednom vrstom ćirilice, hrvatskom ćirilicom ili *bosanćicom* (bosanicom).

Od 14. stoljeća u hrvatskome se jeziku upotrebljava i treće pismo – *latinitica*, koja je s vremenom postala opće i danas jedino hrvatsko pismo.

Međutim, u latinici latinskoga jezika nema slova za sve glasove hrvatskoga jezika.

Zato su uvedena i slova s „kvačicama” (č, š, ž, ć, đ) i dvoslovi (dž, lj, nj), za što je u 19. stoljeću najzaslužniji bio Ljudevit Gaj, pa se hrvatska latinica zove i gajica.

(I mnogi se drugi narodi služe latinicom, koju su također prilagođavali svojim jezicima.)

1. Pročitajte sljedeći ulomak teksta. Uz pomoć slike ispričajte što se dalje moglo dogoditi.

Medo je šetao u šumi. Oko jednog šupljeg drveta osjećao je ugodan miris. Odmah je shvatio da to samo med može biti.

2. Prepišite sljedeći ulomak u bilježnicu. Uz pomoć slike napišite što se moglo dogoditi.

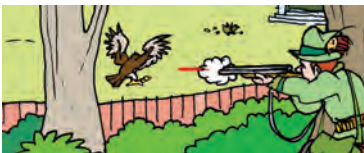
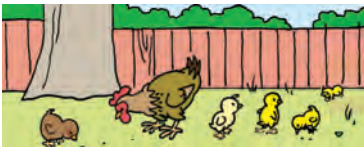
Mala bubamara je upala u ogromnu baru. Uzalud je veslala sa svih šest nogu, nikako nije mogla izaći iz vode.

3. Prepišite u bilježnicu sljedeći tekst rastavljeno na rečenice. Precrtajte plavom bojom početno slovo i znak na kraju rečenice.

Naš voćnjak je pun zrelog voća šljive se plave izdaleka jabuke se crvene kruške slatke i sočne primamile su rojeve pčela pčele zuje blago sunce veselo se smiješi

4. Priču oslikanu sličicama ispričajte riječima.

5. Od skupova AARTV, AOLK, ADR možeš načiniti riječi. Napiši ih u bilježnicu.

Izjavne, upitne i usklične rečenice

Domaća zadaća

– Sada ćemo vidjeti kako ste uradili zadaću!

Ima li nekoga tko nije znao riješiti zadatke?

Neka dignu ruke svi oni koji nisu napisali zadatke!

Jave se tri dječaka i jedna djevojčica.

Oni su bili bolesni.

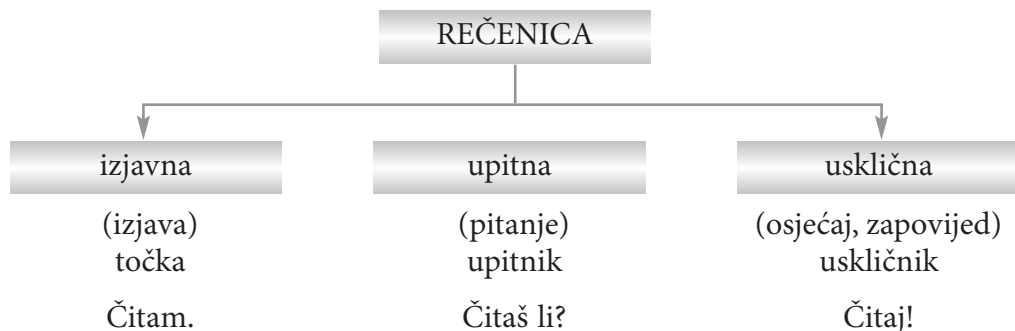
Pozorno pročitajte rečenice!

Zašto te rečenice imaju različite rečenične znakove na kraju?

U rečenici s točkom izjavljuje se da nešto jest. Rečenica kojom se nešto izjavljuje zove se *izjavna rečenica*.

U rečenici s upitnikom izrečeno je pitanje. Rečenica kojom nešto pitamo zove se *upitna rečenica*. Na kraju upitne rečenice stavlja se *upitnik*.

U rečenici s uskličnikom izrečena je snažna želja (može se izreći i radost, žalost, zapovijed itd.). Rečenice kojima izražavamo radost, žalost, želju, zapovijed zovu se *usklične rečenice*. Na kraju usklične rečenice stavlja se *uskličnik*.

REČENICA JE SKUP RIJEČI (može biti samo jedna riječ)
KOJOM SE IZRIČE POTPUNA MISAO.

1. Iz štiva „Došao je novi učenik” (čitanka, str. 5.) u bilježnicu ispišite po jednu izjavnu, upitnu i uskličnu rečenicu.

2. Sastavite rečenice od dvije zadane riječi.

Zima – snijeg

Ljeto – sunce

Proljeće – cvijeće

Jesen – voće

3. Ako pravilno razmjestite riječi u prvom stupcu, dobit ćete tri ispravne rečenice. Prepišite ih u bilježnicu.

Vjeverica

tiho

žubori.

Livada

sprema

zimnicu.

Potok

je

pokošena.

4. Prepiši rečenice u bilježnicu u tri stupca – izjavna, upitna i usklična rečenica.

Sve si naučio. Znaš i računati. Jesi li dugo učio? Možeš li mi pomoći? Pomogni mi! Znam da ćeš mi pomoći.

5. Pomoću slike sastavite i napišite po jednu izjavnu, uskličnu i upitnu rečenicu.

Vrste riječi

Od čega se sastoji rečenica?

Znači li svaka riječ nešto?

Kako pišemo riječi u rečenici?

Promotrimo sljedeću rečenicu.

Majka Žarku kupuje jednu lijepu knjigu.

Tko?

Što?

Što radi?

Koliko?

Kakvu?

Majka

knjigu

kupuje

jednu

lijepu

Žarku

Iz navedenog primjera vidite da svaka riječ nešto znači. Već u trećem razredu smo upoznali riječi koje označuju bića, stvari, radnju, svojstvo.

Osim toga ima riječi koje zamjenjuju druge riječi (zamjenice), koje označavaju količinu i red (brojevi), koje povezuju druge riječi i rečenice (veznici), kojima se izražavaju osjećaji ili čuđenje (uzvici) itd.

Tako se sve riječi po svome značenju mogu svrstati u ove skupine:

imenice	prilozi
zamjenice	prijedlozi
pridjevi	veznici
brojevi	uzvici
glagoli	

Imenice

RIJEČI KOJIMA IMENUJEMO BIĆA I STVARI ZOVU SE IMENICE.
ONE ODGOVARAJU NA PITANJA *TKO?* *ŠTO?*

IMENICE

BIĆA

čovjek
pas

STVARI

knjiga
stol

Ako imenica označuje jedno biće, jednu stvar ili jednu pojavu, kažemo da je u *jednini*. Ako označuje više bića, stvari ili pojava, kažemo da je u *množini*.

IMENICA

JEDNINA

MNOŽINA

knjiga
dječak
dan
zvijezda

knjige
dječaci
dani
zvijezde

Imenice se mogu razlikovati i po tome da li znače *muško* ili *žensko*.
Razlikujemo tri roda imenica:

<i>muški rod</i>	<i>ženski rod</i>	<i>srednji rod</i>
(ovaj)	(ova)	(ovo)
dječak	knjiga	selo
dan	zvijezda	nebo

VLASTITE IMENICE PIŠU SE VELIKIM POČETNIM SLOVOM,
A OPĆE IMENICE MALIM POČETNIM SLOVOM.

Malim početnim slovom pišemo:

1. *imena bića*: konj, krava, djevojčica, mače, drvo...
2. *imena stvari*: klupa, kuća, lutka, auto, žlica...
3. *imena mjeseci*: siječanj, veljača, ožujak, travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz, rujan, listopad, studeni, prosinac
4. *imena dana*: ponedjeljak, utorak, srijeda, četvrtak, petak, subota, nedjelja

Velikim početnim slovom pišemo:

1. *imena i prezimena*: Nikola Zrinski, Matija Gubec
2. *imena naroda*: Hrvat, Mađar, Slovenac, Francuz
3. *imena životinja*: Cezar, Miško, Rundov
4. *imena država*: Hrvatska, Mađarska, Grčka
5. *imena gradova i sela*: Baja, Pečuh, Budimpešta, Zagreb, Vukovar, Tukulja, Gara, Selce, Crikvenica, Starin, Santovo
6. *imena rijeka i potoka*: Karašica, Drava, Sava, Dunav
7. *imena planina i brda*: Matra, Velebit, Alpe, Meček

- 1.** Prepišite u bilježnicu sljedeće rečenice. Zelenom bojom podcrtajte vlastite imenice a plavom bojom opće imenice.

Pečuh je lijep grad.

Učiteljica je prozvala Marka Grgića, Maricu Filaković i Darka Božanovića, učenike četvrtog razreda.

U našoj domovini osim Mađara žive i Hrvati, Srbi, Slovenci, Slovaci, Rumunji i Nijemci.

Naša zemlja graniči sa Slovačkom, Ukrajinom, Rumunjskom, Srbijom, Hrvatskom, Slovenijom i Austrijom.

Moj pas se zove Cezar, a sestrina maca Šarenka.

Nedaleko od Baje je selo Gara.

2. Prepišite u bilježnicu imenice u dvije grupe – opće imenice i vlastite imenice

DUNAV, TIŠINA, TIHANA, KNJIGA, PAS, ŠARKO, TRAVA, LJUBAV, JESEN, SUNCE, MJESEC, NEBO, SLOVO, ZINKA, VODA, TRBUH

3. Kojoj općoj imenici odgovaraju sljedeće vlastite imenice?

Meček	Budimpešta	Dunav	Ana
Velebit	Zagreb	Sava	Josip
Matra	Pečuh	Drava	Petar
Bakonj	Split	Tisa	Jasna

Pridjevi

PRIDJEVI SU RIJEČI KOJE SE ODNOSI NA IMENICE I IZRIČU RAZLIČITA SVOJSTVA.

ODGOVARAJU NA PITANJA KAKAV, KAKVA, KAKVO.
IMAJU OBLIKE ZA SVA TRI RODA JEDNINE I MNOŽINE.

<i>Kakav?</i> velik pametan crven	<i>Kakva?</i> velika pametna crvena	<i>Kakvo?</i> veliko pametno crveno
	<i>Jednina</i>	<i>Množina</i>
<i>Muški rod:</i>	dobar učenik	dobri učenici
<i>Ženski rod:</i>	šaljiva priča	šaljive priče
<i>Srednji rod:</i>	malo selo	mala sela

Pridjevi *rod* i *broj* primaju od imenice na koju se odnose.

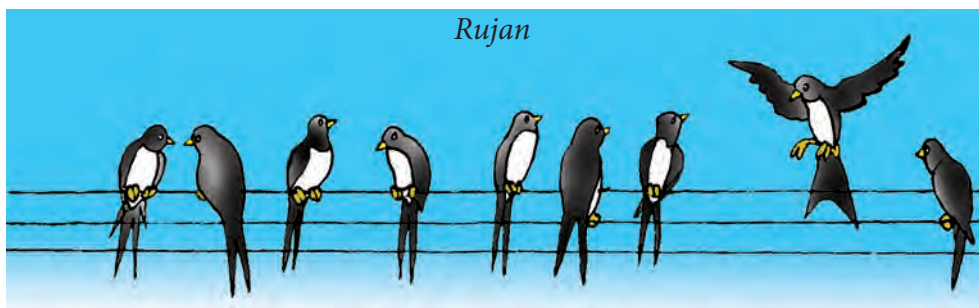
Riječca **ne** piše se s pridjevima *sastavljeno*:

nesiguran, nerazumljiv, neodlučan, nepouzdan, neobrijan itd.

Pridjevi suprotnog značenja:

visok – nizak lak – težak
lijepa – ružna krupna – sitna

1. Pročitajte tekst, ispišite pridjeve u bilježnicu.

Jutros na travi, podno tri mlade breze, pojavio se u košuljici cvijet mrazovca.

Promatrao radoznalo osunčanu okolicu.

Zbogom ljeto!

Lastavice na žici nižu crnu ogrlicu. Opraštaju se. Zbogom, ljeto!

Da, zbogom, ljeto! Opraštamo se od tebe, kao što su se prije nekoliko dana oprostila međusobno tri nezadovoljna ljetna prijatelja: žarkocrveni cvijet mak, jedan zlatni sunčev trak i bjelokrili leptir lualica. Nakon plesanja i smijanja, pričanja bez kraja, mahnuli su si na odlasku:

– Doviđenja, do sljedećeg ljeta!

Vera Zemunić

2. Dopunite sljedeće rečenice s pridjevima suprotnoga značenja. Dopunjene rečenice napišite u bilježnicu.

Što nije duboko, to je _____. Tko nije lijn, taj je _____.

Što nije brzo, to je _____. Tko nije visok, taj je _____.

Što nije ružno, to je _____. Tko nije tužan, taj je _____.

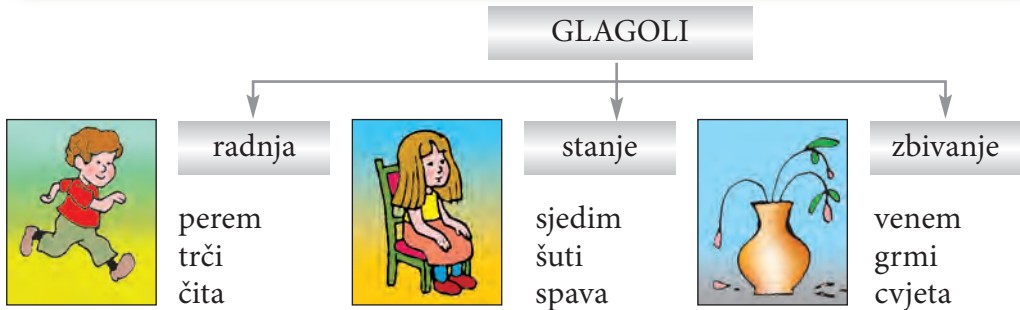
Što nije slatko, to je _____. Tko nije debeo, taj je _____.

Što nije slabo, to je _____. Tko nije glup, taj je _____.

Što nije glatko, to je _____. Tko nije star, taj je _____.

GLAGOLI

RIJEČI KOJIMA IZRIČEMO RADNJU, STANJE I ZBIVANJE ZOVU SE GLAGOLI.

GLAGOLSKA LICA

<i>ja</i>	<i>ti</i>	<i>on</i>	<i>ona</i>	<i>ono</i>
pijem	piješ		pije	
nosim	nosiš		nosi	
čitam	čitaš		čita	
<i>mi</i>	<i>vi</i>	<i>oni</i>	<i>one</i>	<i>ona</i>
pijemo	pijete		piju	
nosimo	nosite		nose	
čitamo	čitate		čitaju	

Glagol pokazuje i *lice* vršitelja radnje: *ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona*. Poput imenica, pridjeva, i glagoli imaju *jedninu* i *množinu*.

Jednina

Učenik piše zadatak.
Djevojčica pjeva.
Dijete plače.

Množina

Učenici pišu zadatke.
Djevojčice pjevaju.
Djeca plaču.

Posebnim oblicima glagoli izriču i *vrijeme* u kojem se vrši neka radnja.

Razlikujemo glagolske oblike za izricanje:

1. *prošlosti*, tj. prošlo vrijeme (govorio sam)
2. *sadašnjosti*, tj. sadašnje vrijeme (govorim)
3. *budućnosti*, tj. buduće vrijeme (govorit ću)

Riječca **ne** piše se *odvojeno* od glagola (ne piše, ne jede...).

Riječi *nemam, nemaš, nema..., nemoj...,* pišu se zajedno.

1. Pročitajte pjesmicu. Pronađite glagole u pjesmici.

Roda i moda

Jučer sam, djeco, ugledao rodu
Kako po polju gazi vodu.
Crvene čizme,
Haljina crno-bijela
Kao i prije.
Ništa se promijenila nije!

Jučer sam, djeco, ugledao rodu
Kako po polju gazi vodu.
Gledah je, gledah,
Mišljah i pitah,
Upitah rodu:
Zar, rodo, stvarno ne znaš za modu?

Stipan Blažetin

2. Prepišite sljedeće rečenice, podcrtajte glagole u rečenicama.

Jesen u bari

Jesenje sunce toplo je sjalo. Šest mladih žaba izroni iz bare i pope se na stari panj.

– Kre-kre-kre! – kreketale su dubokim glasovima, mnogo dubljim nego što su bili u proljeće.

– A, tu ste vi! – izvirivši iz vode kliknu stara žaba.

– Hajde, dođite, vrijeme je za spavanje. Spavat ćemo zimski san, u dubokom, toplom mulju.

3. Prepišite poslovice, podcrtajte glagole u poslovicama.

Kad se bratska srca slože, i olovo plivat može.
Ispeci pa reci.
Tko pita, ne skita.

REČENICA U GOVORU I PISANJU

Prethodnih godina na satima hrvatskog jezika najviše smo pozornosti posvećivali uvježbavanju govora.

Sada, kada ste govor na materinskom jeziku svladali u dovoljnoj mjeri, pristupamo proučavanju zakonitosti koje vladaju u našem jeziku.

Već smo prije ustanovili da se i u govoru i pri pisanju služimo rečenicama. A što je zapravo rečenica?

REČENICA JE SKUP RIJEČI (ILI JEDNA RIJEČ) KOJOM SE IZRIČE CJELOVITA OBAVIJEST.

U govoru se treba držati ovih osnovnih pravila:

- treba postavljati jasna pitanja,
- davati jasne i potpune odgovore,
- upotrebljavati razumljive riječi,
- izgovarati svaku riječ i svaki glas razgovijetno.

Kakve mogu biti rečenice po svom značenju?

REČENICE PO SVOM ZNAČENJU MOGU BITI IZJAVNE, UPITNE I USKLIČNE.
SVAKA OD TIH REČENICA (izjavna, upitna, usklična) MOŽE IZRICATI DA NEŠTO JEST ILI DA NEŠTO NIJE.

REČENICA KOJA IZRIČE DA NEŠTO JEST ILI MOŽE BITI ZOVE SE JESNA REČENICA.
REČENICA KOJA IZRIČE DA NEŠTO NIJE ILI NE MOŽE BITI ZOVE SE NIJEČNA REČENICA.

Na primjer: Mi idemo u školu. (izjavna rečenica)
Zar vi nećete doći? (upitna rečenica)
Naprijed, naši! (usklična rečenica)

Jesna rečenica

Djevojčica ide kući.
Gdje baka živi?
Idi, djevojčice!

Niječna rečenica

Djevojčica ne ide kući.
Gdje baka ne živi?
Ne idi, djevojčice!

1. Prepiši sljedeće rečenice u bilježnicu i stavi potreban znak na kraju svake.

Kakvo je vrijeme

Pada kiša

Hladno je

Nemoj žuriti

Ne boj se

Koji je danas dan

Sunce sija

Kako je sve lijepo i veselo

Razumijete li sve što kažem

2. Pročitajte pjesmicu o rečenicama.

Rečenica

Lijepa mi je bilježnica.

To je jedna rečenica.

Dobra nam je razrednica.

To je opet rečenica.

Školu sprema čistačica.

Za nju ova rečenica.

Sve nas uči nastavnica.

To je opet rečenica.

Lijepa su nam bilježnice.

Dobre su nam razrednice.

Školu sprema čistačice.

Sve nas uče nastavnice.

Eto, to su rečenice.

Pogledajmo malo bolje

rečenice kako stoje!

Sastoje se od riječi,

njima nešto želiš reći:

zaželjeti,

uzviknuti,

zapovjediti,

upitati,

izjaviti,

poricati,

potvrditi.

Ali prije no što rečeš,

moraš da je dobro spečeš.

Promisliti! Razmisliti!

Riječi dobro sastaviti!

Zatim smjelo iskazati.

Što i dosad već si znao:

rečenica je zapravo

jedna potpuna misao.

Stipan Blažetin

Naučite pjesmu napamet.

IMENICE

Ljudi daju imena svemu što upoznaju, naprave, sagrade i otkriju.

Daju imena i poslovima koje obavljaju, npr. čitanje, pjevanje, sviranje, odlazak, odmor.

Imenovali su i svoje osjećaje, npr. radost, žalost, tuga.

Pojave u prirodi značajne su za čovjekov život, pa i one imaju svoje ime, npr. grmljavina, svitanje, jutro, zora, dan.

VRSTA RIJEČI KOJOM SE IMENUJU PREDMETI, BIĆA,
RADNJE (ONO ŠTO SE RADI), OSJEĆAJI I POJAVE
ZOVU SE IMENICE.

Pozorno pročitajte ove rečenice.

Svako dijete voli svoju majku.

Susjedovu djetetu dali su ime Marija.

Djeca se igraju u dvorištu.

Riječi dijete, Marija i djeca u ovim rečenicama znače: mlado ljudsko biće. Ali te imenice se i razlikuju.

Dijete je ime za svako mlado ljudsko biće.

Marija je ime točno određenom mladom ljudskom biću.

Djeca je ime za skup mladih ljudskih bića.